Sülh yolunda həlledici mərhələ

Uzun illər ərzində münaqişə bölgəsi kimi tanınan Cənubi Qafqaz ölkəmizin formalaşdırdığı yeni geosiyasi reallıqlar sayəsində hazırda sülh və əməkdaşlıq ünvanı kimi beynəlxalq səviyyədə diqqət mərkəzindədir. 44 günlük müharibə başa çatdıqdan dərhal sonra Bakının sülh gündəliyinə başlaması və onun irəliyə aparılması üçün praktik müstəvidə atdığı addımlar bölgənin iqtisadi-ticari inkişafı, ümumiyyətlə, regional əməkdaşlıq üçün əhəmiyyətli imkanlar açıb.

Faktiki olaraq hazırda bölgədə sülh təmin edilib və bu məsələnin de-yure də həllini tapması üçün münbit şərait yetişib.

Tarixi məqam

Ancaq bu tarixi məqamda İrəvanın hansı siyasi strateji xətti götürəcəyi məsələnin taleyində həlledici rol oynayacaq. Qarşıda bu ölkədə parlament seçkilərinin keçiriləcəyi gözlənilir və nəticələrdən asılı olmayaraq, İrəvan sülh müqaviləsinin imzalanması üçün siyasi iradə nümayiş etdirməlidir. Eyni zamanda parlament seçkilərindən sonra gündəmə gələ biləcək referendum bu mənada vacib əhəmiyyət daşıyır. Bu ölkə ümumxalq səsverməsi ilə konstitusiyasının preambula hissəsindəki Azərbaycana qarşı ərazi iddialarını ləğv etməlidir. Proseslərin bunun əksi yönündə inkişaf edəcəyi təqdirdə sülh müqaviləsinin imzalanması mümkün olmayacaqdır.

Reallıqdır ki, qarşı tərəfin sərgilədiyi qeyri-konstruktiv davranışlar 2024-cü ilə qədər sülh prosesi ilə bağlı demək olar ki, heç bir irəliləyişin əldə olunmamasına gətirib çıxarmışdı. Lakin yenə də Bakının qəti səyləri sayəsində Azərbaycanla Ermənistan arasında normallaşma ilə əlaqədar ötən ilin əvvəlindən etibarən müsbət istiqamətdə müəyyən hadisələr cərəyan etməyə başladı. Birincisi, vasitəçilərə ehtiyac görmədən iki ölkə dialoqlara başladı ki, bu, ən vacib məsələlərdən biri idi. İkitərəfli dialoqlar sərhədlərin delimitasiyası və demarkasiyası prosesinə başlanmasını və bir çox real nəticələri ortaya qoydu. Ardınca Azərbaycanla Ermənistan arasında sülh sazişi layihəsinin mətni ətrafında danışıqlar prosesi başladı. Keçən ilin 10 iyul tarixində Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Əbu-Dabi şəhərində Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Ermənistanın Baş naziri Nikol Paşinyanla görüşü isə sülh prosesində mühüm əhəmiyyətə malik oldu. Beynəlxalq birlik tərəfindən sülh prosesində vacib məqam kimi qiymətləndirilən Əbu-Dabi görüşü bir növ sülh prosesində dönüş adlandırılacaq tarixi 8 avqust Vaşinqton Zirvəsinə zəmin yaratdı. Ötən il Ağ Evdə Amerika Birləşmiş Ştatlarının Prezidenti Donald Trampın iştirakı ilə sülh sazişinin paraflanması bölgəyə de-fakto sülh gətirdi.

Vaşinqton zirvəsinin nəticələrindən biri Azərbaycan və Ermənistan xarici işlər nazirlərinin ölkələrimiz arasında münaqişənin nəticələrinin aradan qaldırılması üçün vaxtilə yaradılmış ATƏT-in Minsk prosesi və əlaqədar strukturların bağlanması ilə bağlı birgə müraciəti imzalamaları oldu. Ötən il dekabrın 1-də ATƏT rəsmi olaraq Minsk prosesini başa çatdırdı və onunla bağlı strukturları ləğv etdi.

Konstruktiv addımlar

Eyni zamanda bölgənin ticari-iqtisadi inkişafı birbaşa kommunikasiyaların açılmasından keçir ki, bu mənada sözügedən tarixdə Ağ Evdə Zəngəzur dəhlizi (TRIPP) ilə bağlı razılaşma əldə edilməsi mühüm əhəmiyyətə malik oldu.

Yanvarın 5-də yerli televiziya kanallarına müsahibəsi zamanı Prezident İlham Əliyev söylədi ki, Zəngəzur dəhlizinin reallaşması artıq həll olunmuş məsələ kimi qəbul edilməlidir: "Mən inanmıram ki, Ermənistan bu məsələdən boyun qaçırsın, bu, özünəqəsd kimi qiymətləndirilə bilər. Xüsusilə nəzərə alsaq ki, Amerika Prezidenti Tramp bu yola öz adını verib, artıq bu, onun yoludur. Ermənistandan da gələn xəbərlər onu göstərir ki, bu il bu yolun fiziki tikintisi nəzərdə tutulur".

Bu kontekstdə Azərbaycanın sülh prosesi çərçivəsində atdığı konstruktiv addımlar həm də kommunikasiya əlaqələrinə əlavə töhfələr kimi dəyərləndirilməlidir. Ötən il Azərbaycanın Ermənistana tranzit məhdudiyyətlərini aradan qaldırması da buna nümunədir. Qazaxıstan və Rusiyadan Ermənistana qatar vasitəsilə artıq bir neçə dəfə taxıl ixracı edilib. Eyni zamanda dekabrın 19-dan Azərbaycandan Ermənistana neft məhsullarının tədarükünə başlanılıb.

Həmçinin etimad quruculuğu sahəsində irəliləyişlər olub. Belə ki, iki ölkənin vətəndaş cəmiyyətlərinin nümayəndələri İrəvan və Bakıya qarşılıqlı səfərlər ediblər ki, bu, cəmiyyətlərin sülhə hazırlanması üçün vacib prosesdir.

Bu günlər təqsirləndirilən 4 erməni əsilli şəxsin İrəvana təhvil verilməsinin özü də Bakının sülh təşəbbüslərinin real müstəvidə təsdiqini tapmasını göstərən nümunələrdən biridir.

Azərbaycan Xarici İşlər Nazirliyinin 2025-ci ilin yekunlarına dair mətbuat buraxılışında da vurğulanır ki, ərazilərinin 30 ilə yaxın davam edən hərbi işğalına son qoyan Azərbaycan davamlı və qətiyyətli səyləri ilə ötən il Ermənistan ilə de-fakto sülhü beynəlxalq hüquqa uyğun və ədalətli şəkildə təsis edib. Azərbaycanın öz ərazisi üzərində suveren nəzarəti bərpa etməsi reallığı və bunun hər hansı yenidən təftiş mövzusu olmayacağı Ermənistan və bütünlüklə beynəlxalq birlik tərəfindən açıq və birmənalı şəkildə qəbul edilib.

O da qeyd edilir ki, Azərbaycan tərəfi əldə edilmiş bütün razılıqların və götürülmüş bütün öhdəliklərin tam və vaxtında icrasının təmin edilməsini vacib hesab edir: "...Bu kontekstdə, artıq paraflanmış ikitərəfli sazişin imzalanması və ratifikasiyasını təmin etmək üçün Ermənistanın öz konstitusiyasında Azərbaycana qarşı hələ də mövcud olan ərazi iddialarının aradan qaldırılması və TRIPP layihəsi ilə Azərbaycanın əsas hissəsi ilə onun Naxçıvan MR arasında maneəsiz əlaqənin təmin edilməsi ilə bağlı öhdəliklərin tam icrası xüsusi əhəmiyyət kəsb edir".

Bütün bu nümunələrdən də göründüyü kimi, Bakının öndərliyi ilə regionda real zəmində sülh mühiti formalaşdırılıb. Sadəcə bunu hüquqi çərçivəyə salmaq, sülh müqaviləsini imzalamaq lazımdır. Yəni Prezident İlham Əliyevin təbirincə desək, top artıq Ermənistan tərəfdədir və sülh müqaviləsinin imzalanması İrəvanın qarşıda sərgiləyəcəyi siyasi strategiyadan birbaşa asılıdır.

Yasəmən MUSAYEVA,
"Azərbaycan"

Azərbaycan. - 2026.- 17 yanvar (№10).- S.11.